

СИМВОЛИ ЧАСУ В МЕТАЛОПЛАСТИЦІ АРХІТЕКТУРИ МІСТА ХАРКОВА

Вовчук С.М., викладач кафедри рисунка

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. В статті аналізується розвиток дизайну в металі та металопластика, принцип композиційного формування знакової символіки, що поєднує старовинні традиції ремесла з сучасними технологіями.

Ключові слова: дизайн з металу, художній метал, архітектурні стилі, символізм, композиційні рішення, металопластика.

Аннотация. Вовчук С.М. Символы времени в металлопластике архитектуры города Харькова. В статье анализируется развитие дизайна в металле и металлопластике, принципы композиционного формирования знаковой символики, которая объединяет старинные традиции ремесла с современными достижениями.

Ключевые слова: дизайн в металле, художественный металл, архитектурные стили, символизм, композиционные решения, металлопластика.

Summary. Vovchuk S.M. Symbols of time in plastic of metal architecture of city of Kharkov. In article development of design in metal and plastic of metal, principles of composite formation of sign symbolics which unites ancient traditions of craft with modern achievements is analyzed.

Keywords: design in metal, art metal, architectural styles, symbolism, composite decisions, plastic of metal.

Постановка проблеми. У нашому місті, найбільшому місті східного регіону України, знаходяться багато вартих уваги творів металопластики та робіт з металу, виконаних майстрами минулих століть та майстрів сьогодення.

Значне місце металопластика і ковані вироби в загальному об'ємі будівництва на рубежі XVIII-XIX століть займали у будівлях віросповідань – церквах та молитовних будинках різних конфесій. З цими спорудами пов'язані

імена архітекторів А. Євламова, Є. Васильєва., В. Немкіна, В. Покровського, М. Ловцова, С. Загоскіна. Поступово класичний стиль в роботах харківських архітекторів А. Ракова, М. Толкунова, В. Небольсіна та інших змінявся іншими течіями. Основними напрямками стали еклектика та модерн. Принципи композиційного формування виробів з металу базувалось на законах, підпорядкованих архітектурним стилям та течіям. Елементи та модулі, з яких створювались твори з художнього металу та металопластики, несли в собі певну інформацію та енергетику, притаманну символічному сприйняттю. В досить різноманітній картині архітектури Харкова другої половини XIX – початку XX століть виділялись будівлі, в обрисах яких присутні риси, що нагадують стиль французького ренесансу XVI XVII століть (роботи Б. Михайловського, І. Гінша, частина будівель В. Покровського; романоготичний стиль в роботах К. Толкунова, А. Гінша; русько-візантійський стиль В. Немкіна та інших). Архітектор М. Ловцов створив неорусько-візантійський стиль. В працях С. Загоскіна та В. Величка переважаюче місце зайняли твори в дусі неоренесансу.

Признаки цих архітектурних стилів прочитуються у творах металопластики, кованих хрестах, брамах, огорожах, решітках балконів, вікон та парапетних решітках, саме композиційними елементами, які несуть в собі конкретні ритми, графічну мову символів. Як вид мистецтва ковальство є дитям графіки й скульптури. Саме в ньому поєднані довершені графічні лінії та їх співвідношення у напрочуд цікавому пластичному та технічному вирішенні доповнювали звучання та стильові риси архітектурних течій.

Різнманітністю використаних стильових рис відрізняються дохідні житлові будівлі та громадські будівлі, збудовані за проектами А. Гінзбурга, М. Диканського, М. Загоскіна, Б. Корнієнко, Н. Цауне, В. Естровича та інших. Серед них є багато оригінальних будівель в стилі модерн, металопластика яких відрізняється своєю пластикою, жіночністю, витонченістю.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дана робота пов'язана з навчальною та науковою тематикою кафедр „Дизайн меблів”, „Промисловий дизайн”, „Інтер'єр та обладнання”, „Монументальний живопис” ХДАДМ.

Результати дослідження. Керуючись теорією відносності, можна стверджувати, що сталою одиницею виміру мистецтва та краси є вічна зміна. Постійності нема і не може бути. Саме в архітектурі цінності, традиції, композиційні вирішення перебувають в постійному трансформуванні, вдосконаленні, заміні та забутті. В графіці металопластики можна прочитати і прослідкувати всі ці перетворення, вплив попередньо набутих знань, старовинних традицій ремесла та сучасних здобутків.

Ковані елементи несуть в своєму зображенні певні знаки-символи. Саме символізм притаманний людству з давніх-давен. Знак несе певну інформацію та енергетику, відбиток часу. Споглядаючи витвори металопластики, кованих творів, ми прочитуємо його насамперед на інтуїтивно-асоціативному рівні, що цікаво для будь-якого глядача. Дослідження інформаційного рівня цих творів

є завданням для істориків та мистецтвознавців. Нездоланим прагненням критиків, мистецтвознавців є визначення стилю, в якому виконані твори. Але чітких меж ні в природі, ні в мистецтві просто не існує. Адже прочитання символів, знаків, композиційних поєднань цих елементів доповнюється, збагачується, в процесі розвитку людства. Наш обов'язок – навчитися вміло та правильно користуватися цим різномаяттям. Традиційні канонічні закони композиції, віками відшліфовані елементи, методики ковальської майстерності та монтажу постійно доповнюються сучасними технологіями та новаціями. Тому і складно пізнати і дослідити різницю між плагіатом, копіюванням та природним черпанням, запозиченням та переосмисленням чужих ідей.

Складова композиційних рішень – це окремі елементи, пластичні форми несуть змістовне навантаження та прочитання їх як символів.

Елементи, котрі нагадують хрести, ламані геометричні лінії вважались чоловічим началом, а завитки, волоти притаманні жіночій природі, плавні романтичні завитки переплетені геометричними блискавками є поєднанням чоловічого та жіночого світів.

Зустрічаються в металевих кованих декорах орнаментальні деталі у вигляді риб'ячої луски, чи арки – це можуть бути знаки земноводного царства та світу. Це може бути як декоративним замком, так і змістовим навантаженням до архітектурної виразності конкретного твору.

Рослинні орнаменти – це символ Роду, що притаманний стилю модерн. Просліджуються мотиви світового дерева Роду. Рослинність, що йде завитками вгору, це стремління до світла, до пізнання Бога. Поєднання пластики ліній і плям (листя, геральдичні елементи) – це вказує на родовідне дерево, символ світобудови. Наприклад, український тризуб теж має парну композицію з двох боків, з центру проростає синівська сила, що підтримується та живиться батьківською та материнською. Це і є символ триєдності.

В цьому знаку об'єднана ціла група із використанням солярних та лунарних знаків.

В творах, де чітко прочитуються симетричні спіралі, а по центру у верхній частині іде немов паросток – своя символіка.

Угорі – сонечко, промені, небесний купол і, знову ж таки, – росте дерево, воно тягнеться до сонця, а купол неба боронить його, накриває. Це дуже характерно для церковних фресок, що беруть початок з глибини віків.

Герби, геральдичні лаврові листки, птахи – це ознаки знатності, заможності, лавровий лист – в символічному значенні вінчав переможців.

До створення архітектурного ансамблю м. Харкова ставилися дуже серйозно, а не так як тепер у нас часто-густо буває – просте слюсарне ремісництво, примітивне поєднання елементів, що імітують ковані деталі.

На асоціативному рівні символи можуть по-різному впливати на людину і це може не співпадати з думкою автора. Так, зображення підкови, є різне, як і трактування. Вважається, що підкова повернута дугою вгору – ніби накриває і оберігає від злих сил, охороняє щастя. А от щоб щастя заливалося,

наповнювалося багатством, чаша наповнювалася небесними дарами – підкова повинна бути поверненою ріжками догори. Це чаша добробуту.

Часто зустрічаємо чотиричленні композиції, геометричний ромб, який сьогодні заповнив, як комп'ютерний вірус майже всі архітектурні будівлі, не враховуючи ні стиль, ні композиційні рішення. Схематичний розвиток йде від архаїчного типу трипільського ромба. Проростання із завитками – символ засіяного поля і символ пророслого зерна. Поле завжди трактувалось у вигляді квадратів. Для слов'янських орнаментів характерні ромби з колом всередині. Це ототожнювалось із весняним мотивом, проростанням. Це одна із модифікацій ромба. Коло йде та залишається по типу календаря (коло Сварога). Стародавні календарі вписуються у цю структуру.

Стилю бароко притаманні сплетіння спіралей, волют, завитків, модифікованих хрестів по горизонталі та вертикалі.

Металопластика, ковані металеві огорожі, балкони, ліхтарі, парапетні решітки та інші роботи з металу, що відрізняються прекрасними пропорціями, пластичністю, досконалістю деталей притаманні монументальним громадським і житловим будівлям міста Харкова, створеними академіком архітектури О.М. Бекетовим. Створені ним на протязі більш як півстоліття, вони і сьогодні надають місту величний містобудівний масштаб і виразність. Вони прикрашають площі Конституції, Руднева, Театральну, вулиці Дарвіна, Пушкінську, Раднаркомівську, Мироносицьку та інші споруди м. Харкова.

Композиційні рішення виробів з металу органічно доповнюють архітектурну цілісність цих споруд. Вирішення вивірене, правильне і мальовниче барокове. Такі поєднання своїм корінням походять ще з часів Київської Русі. Навіть книжкова мініатюра та графіка передають їх. Солярні завитки, дуги – лунарні знаки, є тут і сонячні, отже, тут присутня астральна символіка. Ці схематичні рішення довершені, зроблені за типом Березини й народних композицій, коли вона йде з піднятими руками вгору. Часто схематично нагадує людину, яка йде серед рослин, можливо берегиня Роду.

Але треба пам'ятати, що іноді й не слід шукати у всіх виробках символіку в чистому вигляді. Часто можемо зустріти цікаві рішення у вигляді розеток, подібні до свастики. Усі ці коловороти є символами вічності руху всесвіту, розподіляються на лівосторонні та правосторонні для вирішення симетричних композицій і виділення акцентів. А восьмикутники із симетрією є традиційні для слов'янського світогляду.

Ідеї багатьох його творів в простоті геометричних форм. Прикладом можуть служити парапетні решітки, що розкладені у площину через відкриття бокових стінок, які формуються у тримірну „фігуру”.

Висновки. В основу багатьох творів з металу, сучасних автономних скульптур з металу лежить глибока символіка. Дуалізм геометричних ритмів і рослинної пластики виступає і як символ єдності, синтезу.

Для художніх робіт з металу в місті характерними є сучасний дизайн та застосування нових матеріалів і технологій. Одні з них в ідейному навантаженні

виразно наслідують і відтворюють традиції та культурні цінності регіони, а інші не завжди можна віднести до творів ковальства, вони є синтезом архітектури та художнього металу. Традиційні методи обробки металу, поєднані з сучасним дизайном в житті шукає і знаходить нові напрямки.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що сучасний дизайн в металі культурного регіону Слобожанщини та м. Харкова формувався на базі давніх традицій місцевими ковалями, майстрами, російськими майстрами інших країн та архітекторами. Саме тому тут сформувався важливий полікультурний осередок розвитку художнього ремесла та художньої обробки металу.

Література:

1. Ледзинский В., Теличко А., Зверев А. Художественнаяковка и литье Москвы [текст]. – Москва, 1989. – 304 с.
2. Семерак Г., Богман К. Художественнаяковка и слесарное искусство. – М., 1982. – 296 с.
3. Стефан Кэлоуэй. Элементы стиля: энциклопедия архитектурных деталей. Пер. с англ. – М.: ООО «Магма». – 2003. – 568 с.
4. Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков. От крепости до столицы: заметки о старом городе. – Х.: Фолио, 2004. – 335 с.
5. Рудольф Кох. Книга символов. – М., 1995. – 368 с.

Надійшла до редакції 9.04.2009